

Feljegyzések a vastag zöld füzetből

Néhanapján, különösen olyankor, ha jelentős változás áll be az életemben, nekidurálom magam a naplóírásnak. Ideig-óráig egész szépen megy a dolog, teledezik a napló, aztán egyre több más elvégezni való munka halmozódik fel az asztalomon. Futva, már csak slágvortokat kaparok a naplófüzetbe, s később töröm a fejem, hogy mire is kellett volna emlékeznem az odavetett sorok, szavak láttán. Végül elárasztanak a bokros teendőik, és a naplóírás befuccsol. Az egyik régi füzet most bukott elő a ládafiából. Mivel néhány tanulságos történet is kibontakozik a betűk sűrűjéből, az Új Horizont jóvoltából közreadom a töredéket.

S. M.

1976. november 27.

A BBC rádió magyar részlegének történetében ritka esemény, hogy egy véglegesített, azaz nyugdíjogosult munkatárs önszántából kilép. Elbocsátásokra is alig-alig kerül sor, bár mesélik, hogy egy kolléga hajdan, huszonöt esztendeje, nagyon rákapott az italra, kapatosan olvasta a híreket, a sorok végén tán még azt is mondta, hogy „hukk”, tehát megváltak tőle. Bánatában kelet-európai havi közlőnyt indított, azt szerkesztette haláláig. Mások kivándoroltak Amerikába, Ausztráliába, 1947 táján pedig Mikes Györgynek kezdett olyan szépen felfelé ívelni az angol írói pályafutása, hogy úgy érezte, bátran maga mögött hagyhatja a magyar újságírás e biztonságot nyújtó angliai oázisát. De azóta – tudtommal – nem mondott fel senki. A munkatársak elvégzik egy élet munkáját, majd nyugdíjba mennek. Nos, én öt éve mellékfoglalkozásként nyitottam egy kis képzőművészeti galériát, amely immár тұrhető jövedelmet hoz. Mi lenne, ha – Móricz Zsigmonddal szólva – azt mondanám, hogy „ugorgyunk”? Isten veled, BBC! (Utóirat: a rádióhoz hamarosan visszatérem.)

Búcsúztatásom fénypontja, hogy a kollégák bőrbe kötött emlékkönyvvel lepnek meg, amelybe Csokits János a következő „anglo-magyar limericket” rögtönözte e versforma szigorú szabályai szerint:

Másnap reggel

*There was a young man of London
Who said: megélek én a Holdon!
He gave up his job,
Mert repülni jobb –
And woke up with nothing to hold on.*

(Hevenyészett fordításom így szól – az angolul nem tudók kedvéért: „Mond egy ifjú Londonban,/ Megélek én a Holdban./ Szabad madárnak a szállás/ kell, nem pedig állás./ Éhen ébredt azonban.”)

November 29.

Ma húsz éve, hideg, ködös kora reggelen kapaszkodtam fel a Déli-pályaudvaron a zalalövői vonatra. Két kilométerrel a cél előtt a lassan döcögő szerelvényről huppantam a bokrok közé.

Hosszú gyalogút következett, ferde, délutáni, vöröslő napfényben, fagyott rögű, gyér hóval lepett földutakon, a határ irányában. Az erdőben kidöntött fenyőszálat fűrészelték a favágók. Útbaigazítottak nyugat felé.

November 30.

Szerb Antalné telefonál: Amerikából jövet átutazik Londonon, csak rövid időt tölt itt. Kérdezem, érdekelnék-e a kint élő magyar írók folyóiratai, az Új Látóhatár meg az Irodalmi Újság. Az I. Ú. legfrissebb számát már látta, ez – kettős terjedelemben – a forradalom huszadik évfordulójáról emlékezik meg.

– Neheztelek is Mérayra – mondja Szerb Klári –, mert tisztességtelen dolgot művel. Lehozza újra, amit az írók ötvenhat októberében és november első napjaiban közöltek az Irodalmi Újságban. Ez nekik szörnyű kellemetlen Pesten! Benjáminnak, Dérynek és a többieknek. Ezek börtönbüntetést szenvedtek az akkori írásaikért! Nem tisztességes dolog újra kinyomtatni ezeket a már *elfelejtett* szövegeket...

December 5.

Délelőtt fél tizenegykor már moziban. A Londoni Filmfesztivál egyik fő attrakciójaként Pasolini testamentumát mutatják be Salo, avagy Szodoma százhusz napja címmel. Pasolini szart etet az emberiséggel, szarba ültet bennünket nyakig. Premier plánban hegyes késsel tolja ki az általa oly remekművének látott meztelen fiúk szemét, hogy ne csak a fasiszták állati ösztöneit bizonyítsa, de egyben mindennapjaink gyarlóságát is. Tucatjával megy ki a közönség a vetítés alatt. A fizikai rosszullét bír távozásra sokakat, és így nem oszthatják meg a bennmaradottakkal a filmvégi pangó rossz érzést, amely Pasolini kemény és kíméletlen üzenete nyomán támad. (Egy kritikus írta másnap: „Én nem mentem ki, engem hordágyon vittek!”)

December 7.

Hús éve érkeztem Angliába. December eleje óta Linz város modern kiállítócsarnokának a padlóján, szalmán háltam ezredmagammal. A déli levesért órahosszat kellett sorban állnunk. Párizsba készültem, festőnek.

Egy reggelen kövér kis asszonyság penderült a terem közepére, sötétzöld egyenruhában, egyenkalapban. A brit önkéntes szociális nőszolgálat közleánya.

– Aki Angliába akar menni, sorakozzék a fal mellé!

Már nagyon mehetnékem volt. Egye fene Párizst, a fény városát, gyerünk a ködös Albionba.

Mikulás-estén két szál cigány húzta a mikrofonba a Himnuszt, a férfiak cigarettát, a nők narancsot kaptak. (Sajnos, nem sikerült narancsra cserélni a három darab Marlborót, pedig narancsot még sohasem ettem.) Másnap viszont megízlelhettem, milyen dolog repülni. Londonban köd miatt a központi repülőtéren, Heathrow-n szálltunk le. A lódenkabátos, micisap-kás, csizmás, kendős, bugyros csoportot a VIP váróterembe irányították. Itt meleg volt és kényelem. A zöld egyenruhás hölgyek – ki gömbölyded, ki ösztövé – teát mértek merőkanállal, kondérból: tiszteletünkre *rumos* teát.

*

Az évfordulóról vendéglői vacsorával emlékeztünk meg. A legjobb londoni magyar vendéglő, a Gay Hussar ajtájában a kellemetlen pincér savanyú arccal közölte, hogy nincs üres aszta-

luk, a Terazzo olaszai viszont vidám vendégszeretettel fogadtak. Kiváló vacsorát ettünk, igen jó pármai borral koccintottunk. Ili tapintott rá az igazságra: – Most a nagyvilág ízeit élvezzük, azt ünnepeljük, hogy kiszabadultunk a nagyvilágba.

Töltött káposzta ezen az évfordulón éppen ezért stílusvétel lett volna. Illőbb ünnepi étek ezúttal a saltimbocca.

December 10.

Quentin Crisp, az ünnepelt excentrikus híresség életbölcösségeit csillogtatja egy Golders Green-i teadélutánon. Tanácsa: ne takarítsunk, az első négy év után a piszok már nem növekszik. Ő harmincöt éve él albérleti szobájában, és még sohasem takarított. Mosogatni szintén szükségtelen, kivéve akkor, ha tányérunkból halat ettünk. Felszabaduló időnk fordítsuk életstílusunk tökéletesítésére. Ehhez senki sem túl buta, érdektelen vagy öreg.

*

E. M. Lydiatt kisasszony írja a hampsteadi hetilap szerkesztőjének: „Barátnóm nyolcvan éves és szenilis. Akárcsak jómagam, ő is gyűjti a haszontalan papírokat és egyéb kacatokat. Lakásunk piszkos, rendetlen. Lehet, hogy afféle különcök vagyunk. Míg barátnóm kórházi kivizsgálásra feküdt be, jótét lelkek kitakarítottak nála. A limlomját plasztiksákokban kitétték a ház elé a szemetesnek. Micsoda ballépés! Megszégyenítés! A jóakarát hiábavaló, ha felborítjuk egy öreg hölgy életrendjét, megzavarjuk természetes környezetét. Otthonában többé nem érzi magát otthon. Ragaszkodjunk a szemetünkhöz!”

December 14.

A londoni magyar értelmiség Szepsi Csombor Márton Körének estje a Lengyel Klub palotájában. Báró altorjai Apor Péter születése kétszázadik évfordulója alkalmából Erdélyről esik szó. Siklós Pista olvas fel a Metamorphosis Transylvaniae-ból, melyben a dohogó nemes úr kikel a „nájmódi” ellen és visszasírja a régi szép Erdély napjait, mikoron a poharak még ezüstből voltak, nem üvegből, nehezebben törtek, és megszorulva zálogházba lehetett csapni őket.

Péter László a történész felkészültségével elemzi a mai Erdély románosításának kérdését, Jávor Ágnes Tamási Árontól olvas fel, Cs. Szabó meg önmagától, abból, amit 1940-ben, Erdély visszacsatolásakor írt. Kevesen hallgatjuk őket, negyvenen, ha vagyunk. Határ Győző ül az első sorban, Teleki Mihály gróf egykori földművelésügyi miniszter mellett, tőlük jobbra a hajdani kommunista Schöpflin Gyula. Londonban egymásra találtak a különböző emigráns hullámok értelmiségi tagjai.

December 19.

Barátunk kisleányát keresztelik a Szent Jánosról elnevezett, kedves kis kora XIX. századi templomban, Hampstead londoni városnegyed lehangulatósabb részén. A puritán, de nemes vonalú templombelsőt már karácsonyi énekes áhítatra díszítették fel, sok gyertyával, öröközölddel. Mértéktartó anglikán szertartás övezi a keresztelőt a világoskék, fehér és mézszínű, jól fűtött templomban. Az idős pap térden állva mond imát: a frissiben kereszténnyé lett gyermekért, mindannyiunkért, a királynőért, az Észak-Írországból életveszélynek kitett katonákért, majd kéri az Egek Urát, segítse át bajain Rodéziát, Jamaikát és Spanyolországot. Mindezt a kis Jonathan megkeresztelése alkalmából. Hátha ilyenkor a Mindenható jobban odafigyel.

A brit világbirodalom a múlté, Anglia nagyhatalmi státusa többé-kevésbé odalett, de a hampsteadi templom plébánosa még világpolitikában gondolkodik amikor fohászát a legfőbb békefelelőshöz küldi. Meghallgatjuk a szószék magasából hozzánk intézett, bölcsességekkel és közhelyekkel egyaránt fűszerezett prédikációt, majd a pap lejön az oltárhoz, ősz fejét mélyen lehajtva ismét imádkozik. Ebből a testtartásból pattan fel meglepő frissességgel, és jókedvűen szól a kongregációhoz: – Vége a misének, kész a kávé a sekrestyében!

December 27.

Vacsora Szabó Zoltánéknál, gyönyörűvé varázsolt Temze-parti házikójukban, melynek Zoltán ezúttal az emeletre vivő belső lépcsőjét fordítja az eredetitől eltérő irányba, méghozzá saját kezűleg. Imádja a famunkát, a barkácsolást. Ezúttal falakat bont és terem, állítólag térszerzés, gyaníthatóan inkább írás helyetti pótcselekvés céljából.

A kandalló izzó fahasábjainak bűvöletében mindenről szó esik, így húsz évvel korábbi időről is.

– Ötvenhat október huszonhatodikán éjjel fél kettőkor csöngettek nálunk előző lakhelyünkön, a Roland Gardens-i házban – mondja Zoltán. – Lebotorkáltam a földszintre, kinyitottam az ajtót, és ott találtam a küszöbön Koestler Artúrt Patriciájával. Partiról jöttek, és hazafelé menve a Montpellier Square-re eszükbe jutott, hogy benéznek hozzánk, hiszen ekkor London már a magyar forradalom lázában égett, és Artúr úgy érezte, csinálni kellene valamit. Fellángolt benne a hajdani forradalmár.

Előadta, hogy a garázsában van egy csomó téglá, ülünk a kocsijába, gyűjtünk be vagy tucatnyi téglát, hajtsunk a magyar követséghez, és a mozgó autóból féltéglákkal törjük be az ablakokat.

Mondok: ez nem valami jó ötlet, Artúr. Téged épp most büntettek meg egy kis sofőri műhibáért, ha újból elkapnak, elveszik a jogosítványodat. Így a tégladobálásról lemondtunk, és Koestler kisütötte, hogy ez esetben angol végéről kell megfogni a dolgot és *public meetinget* kell összehívni a magyar forradalom üdvözlésére. Benne még élt a Károlyi-tisztelet, és fel akarta kérni Judithot (*Károlyi Mihály lánya volt Szabó Zoltán akkori felesége*) az elnöklésre, aki azonban mindjárt szabadkozott, hogy ő az ilyesmihez nem ért. Végül csupán elnökségi tag lett belőle.

Persze, az ilyen gyűlésen nem az a legfontosabb, hogy ki van ott, hanem, hogy ki mond beszédet és ki küld táviratot. Felhívtuk Camus-t, akivel hosszan beszélgettünk, és végül remek szöveget táviratozott, amely később megjelent a világlapokban, máig is az egyik legjobb szöveg a forradalom lényegéről. Graham Greene-t nem tudtuk utolérni, Svájcban volt, vagy Dél-Franciaországban. Az nagyon fontos volt, hogy Bertrand Russell is letegye a garast a forradalom mellett. Koestler, amikor a telefonon beszélt vele, olyan kicsi volt, hogy az asztal alatt sétálhatt volna. A nagy tisztelettől nem is tudta, hogyan szólítsa, lordnak vagy professzornak. Russell hűmögött-hammogott valamit arról, hogy a helyzet némileg változott. Ő ugyanis már tudott a szuezi bavatkozás tervéről, de ezt nekünk nem mondhatta meg. (*A Koestlerrel jó barátságban lévő Mikes György visszaemlékezése szerint azért volt kínos felhívni Bertrand Russellt, mert a filozófus válóperében Koestler szerepelt mint Lady Russell elcsábítója.*)

Végül megszerveződött a *public meeting* és nagyon jól sikerült. Előző nap megbeszéltem Bornemisza Gyulával, hogy szerez egy pár magyar zászlót. Hozott is néhányat, koronás címerrel és angyalokkal. – Na, Gyulám – mondtam –, most fogunk egy ollót és kivágjuk a koronát meg az angyalt, hogy olyan zászlóink legyenek, mint az otthoniak, amelyekből a forradalmárok kivágták a vörös csillagot. Lyukas lobogók alatt fogunk gyűlésezni.

– Kéhlek, Zoltán, csinálj, amit akahsz – mondta erre báró Bornemisza –, de ennek a címernek a kivágásához én nem asszisztálhatok.

Azzal elment.

Persze, a nyirbálást megejtettem, elvégre nem monarchista tüntetésről volt szó. Néhány nappal később a forradalom sikere Londonból teljesnek látszott, és Artúr újból megjelent nálunk, hogy jött kanosszát járni, mert lám, milyen kishitű volt, amikor előre elgyászolta a forradalmat. Legnagyobb meglepetésemre azt kérdezte, mit gondolok, elmehetne-e ő Magyarországra? Mondtam, hogy persze, miért ne?

De nem csak úgy, mint külföldi újságíró, hanem az lenne az igazi, ha őt a magyar írók hivatalosan meghívnák. Ezt el tudnám-e intézni? Azt válaszoltam, hogy még a saját hazalátogatásomban sem vagyok olyan nagyon biztos, de affelől nyugodt lehet, hogy Illyés vagy Veres Péter saját kezűleg fog levelet írni, s meghívják Magyarországra. Ennek rettentően örült.

November elején azután meghívott bennünket Judithtal vidéki házába. Gyönyörű ház, hatalmas kertben. Nagy hálószobát kaptunk, mennyezetén csodaszép gerendákkal, de olyan hideg volt, hogy egész éjjel nem aludtam. Másnap lemegyünk reggelizni s egyszercsak szól a telefon. Engem kerestek a Szabad Európa Rádió londoni irodájából, Gruber Márta izgatottan közölte, hogy az orosz csapatok bevonultak Budapestre, Nagy Imre segítségért fordult a világhoz. Vége az egésznek.

Mondtam Artúrnak, hogy nekünk azonnal vissza kell térnünk Londonba. Koestler csodálkozott, hogy már miért mennénk vissza? Magyaráztam, hogy nekem feltétlenül rádióközelben kell lennem. Ennek egyáltalán nem örült, de végül hajlandó volt megérdeklődni, hogy mikor mennek a vonatok. Ebédre viszont áthívta két tőkhülye földbirtokos szomszédját, egy nyugalmazott ezredes, meg egy másikat, és azokkal egész idő alatt fajdkakasvadásatról beszélgett. Még Judith is ideges lett egy kicsit, pedig máskor szívesen társalgott volna ilyesmiről.

Ennyit Koestlerről és ötvenhatról. Csak akkor írd meg, ha pontosan adsz vissza minden szót – mondta Zoltán.

1977. január 11.

Vacsora Csokits Jánossal. Legényember lévén, múlt havi meghívásunkat vendéglőben viszonozza. Az aperitifet előbb gonddal berendezett, csinos lakásában kortyolgatjuk. Megnézzük Picasso-nyomatait, Csernus Tibor festette olajképét, keretezett pillangóit, kavicsgyűjteményét, majd lesétálunk a Pomme d'amour nevű, családias francia étterembe, ahol János nagy hozzáértéssel megvacsoráztat bennünket. Ezután ismét nála éjjel utánig beszélgetünk, elsősorban arról, hogy harminc év verstermésének a javából válogatva megjelenik az első kötete.

János pálmafák alá áhítozik, távoli szigetekre. Mintha csalódott volna Angliában, ahová korábban Münchenből annyira vágyott. (*Most települ haza Andorrából Tatára.*)

Szó esik bőven az angol rádió magyar osztályáról és a Szabad Európa Rádióról, korábbi közös munkaadónkról. Említi János, hogy Münchenben az üzemi bizottság miként választotta tagjává Hág Pista hivatalsegédet, nehogy a leépítések során elbocsássák. A német törvény értelmében ugyanis üzemi bizottsági tagokat nem lehet meneszteni.

– Első Ferenc francia királynak volt egy udvari bolondja, Carafoula – meséli János. – Egy szép napon az uralkodó elhatározta, hogy pénzügyi bajait megoldandó, elbocsátja a cselédség egy részét. Az elküldéssel fenyegetett inasok, lovászok meg ajtónállók Carafoulához fordultak segítségért és a bolond megígérte, hogy mindent elintéz. Reggel korán becsörtetett a király hálószobájába. Ferenc rémülten ült fel a baldachinos ágyban: „Mi történt, Carafoula?”

„Képzelve felséged, egy takarítóasszonyt láttam hajnalban, amint a palota lépcsőházát mos-ta. De hogyan! Alulról fölfelé! A mocskos lé egyre visszacsorgott a tiszta lépcsőkre. Megmondtam neki, hogy a lépcsőket mindig felülről lefelé kell mosni. Hiszen a legtöbb dologgal így van, a király sem alulról kezdi a tisztogatást.”

Első Ferenc megértette a példabeszédet és az elbocsátással fenyegetett cselédek maradhat-tak az udvarnál. De visszaküldte birtokára M. grófnőt, legköltésesebb szeretőjét, aki már amúgy is elmúlt negyvenéves.

Január 28.

A PEN klubban londoni hazánkfia, Deutsch André könyvkiadó tart előadást pályafutásá-ról. Energikus, rokonszenves, kis természetű ember. Mint elmondja, a náciizmus elől menekült Angliába, ahol hamarosan internálták Man szigetére mint ellenséges ország állampolgárát. Japánokkal, finnekkel és körülbelül hatvan magyarral találta magát együtt. A tábor parancs-noka – ez jellemző az angolokra – egy félmagyar ezredes volt, a romantikus regényeiről, a Vörös Pimpernelről és egyéb írásairól híres Orczy Emma bárónő fia. Az internált magyarok között egy idősebb úrról kiderült, hogy Koestler Artúr nagybátyja, Áldor Péter, erotikus köny-vek sikeres londoni kiadója. Deutsch összedugta a fejét Áldorral és olyan német nyelvű röpcé-dula-szöveget fogalmaztak meg, amiről elhitették a brit Propagandaügyi Minisztériummal, hogy ha ezt repülőről ezrével szétszórják a német városok felett, a németek másnap sírva leteszik a fegyvert. Áldort és Deuschot a brit hatóságok mindenesetre visszaengedték a szigetről Londonba, és együtt dolgozhattak a sikamlós könyvek kiadásán. Deutschnak ebből ha-mar elege lett, néhány hónap múlva úgy érezte, hogy már mindent tud a szakmáról, és önálló vállalkozóként indult el a könyvkiadás rögös útján. Mint tudjuk, nagyon nagy sikerrel.

Február 15.

Újból a Szepsi Csombor Körben. Ezúttal Gömöri György ad elő „lengyel–magyar vonzal-makról”. Utána borozás a kisszalomban. Az 1919-es emigráns veterán, Mencer Béla bácsi telepedik le mellém, szeretné, ha meglátogatnám vidéken, mert összeszedte az utókornak le-velezését és kéziratait, nézzük át, mit lenne érdemes átadni a Széchényi Könyvtárnak. Megígé-rem, hogy felutazom hozzá. Többek közt Jászi Oszkárral, Károlyi Mihállyal, Szende Pállal levelezett.

Béla bácsi büszke arra is, hogy Illyés ifjúkori barátja volt, együtt lakott vele húszévesen párizsi albérletben. Mint meséli, gyakori vendégük volt Wessely László, aki – ha hármásban nagy beszélgetésbe merültek és lekéste az utolsó vonatját Alfortville-be – a földre terített

pokrócokon náluk hált. Wessely korán kelt és házigazdái ébredése előtt távozott. Több ízben előfordult, hogy piszkos ingét hátrahagyta és Illyés frissen mosott ingét húzta fel. Az ingváltásnak ezt a módját Illyés persze megelégelte és felbőszülten mondta Wesselynek: „Ha ezt tovább csinálod, utolér a bosszúm! Írni fogok egy regényt, amelynek a főhőse egy kiállhatatlan, ronda alak lesz és úgy fogják hívni, hogy Wessely. Hogy be ne perelhess, oda lesz nyomtatva apró betűkkel, hogy ebben a regényben minden szereplő képzelt személy, esetleges egyezésük élő személyekkel merő véletlen. De ha ez sem tántorít el attól, hogy pert indíts, a bíró előtt fennen fogom kijelenteni, hogy olyan utolsó, mocskos pasással, mint Wessely László, én soha nem is barátkoztam!”

Persze, Illyés és Wessely barátsága az ilyen mókás kitörések ellenére megmaradt.

(Amihez csak azt tehetnénk hozzá, hogy Kassák formabontó lapjában, a Dokumentumban Wessely László évekkel később egyszer éppen az öltözködéskultúráról értekezett.)

Február 20.

Schöpflin Gyurka tért vissza Budapestről nagyanyja, Schöpflin Aladárné temetéséről. Kilenven évet élt az irodalomkritikus özvegye. A csehszlovák '77-es kiáltvány bátor magyar támogatói még nem érzik – meséli Gyurka –, hogy a tettüknek súlyos következményei lennének. Ki elesett harmincezer forinttól, ki nyert kétezeret. Az egyik aláíró ugyanis Kossuth-díjban részesült volna, de sietve törölték a listáról, a másiknak viszont kétezeret engedett el a fogorvos, amikor meghallotta, hogy a karakán harmincötök közé tartozik.

*

Karinthy Cini: – Szörnyű, hogy nekem senki se szólt. Aláírtam volna a kiáltványt. És most milyen dühös lennék magamra ezért!

Február 22.

Hugh Seton-Watson, az orosz történelem professzora ad elő a British–Hungarian Fellowship rendezésében a Szovjetunióról. Azzal indítja előadását, hogy a történelemben semmi sem tart örökké, s azzal végzi: nem tudja, legyen-e derűlátó a szovjet birodalom hanyatlását illetően, de remélni mindenesetre remél. Erre hivatkozva tesz fel kérdéseket az eszes, de nem minden elméletében meggyőző professzornak. Megjegyzem, hogy a történelemben a birodalmak valóban nem bizonyultak tartósak, ám a vallások igen. Reményeit osztom, bízom a kompromittált réteg elöregedésében és az ellenzék bátor bomlasztó munkájában. A nemzedékváltásról az Seton-Watson véleménye, hogy a jelenleg hatalmon lévő idős generáció, melynek tagja a Brezsnyev, Koszigin, Podgornij „szentháromság”, iszonyú tiprás útján jutott fel a csúcsra, a nagy perek és tisztogatások idején az maradhatott csak életben, aki gyorsabban és ügyesebben jelentette fel a kollégáit, apját, anyját, barátait, mint hogy azok jelentették volna fel őt. „Ám az öregek általában kevésbé hajlamosak a gyermekeik denuncálására” – véli a professzor, ami vitatható megállapítás, Sztálin példája se bizonyítja, és a hatalomhoz ragaszkodó vének mindenre képesek.

Április 8.

Országh László árnyalataiban is pontos könyvét olvasom: Angol eredetű elemek a magyar szókészletben. Azt bizonyítja, hogy szovjet megszállás és moszkvai vezérlés ellenére sem ha-

tott annyira nyelvünkre az orosz, mint az angol. Próbálom összeszedni az orosz jövővényszavakat. Nem sok akad. *Sztahanovista* – magam előtt látom a félholtra strapált Sztahanov fényképportréját. A munkában lemaradókat gúnyoló *csasztuska* rossz emlékeket ébreszt. A magyar katonákra rákényszerített *gimnasztyorka* izzadságszagú. A *pufajka* 1956 után lett még gyűlöletesebb. A *diszpécser* szót pedig épp az angolból értelmezték félre az oroszok, mielőtt nekünk továbbadták. Csak két kölcsönzött orosz szónak van pozitív jelentéstartalma: a *kefir* ízletes, a *szputnyik* felbocsátása meg jelentős tudományos és technikai eredmény.

S mi áll szemben a gimnasztyorkával meg a pufajkával? A bikini, a blézer, a dzseki, a kardián és a farmer. Szótárunkba bevonult a szputnyik, de mi ez ahhoz képest, hogy közben az angolszász világ műszaki fejlődése folytán mellé sorakozik a tranzisztor, a krosszbár, a telex, a kibernetika, a komputer, a lézer, a rotaprint, a xerox meg a mikrofilm. S ezeket nem Popov, a rádió feltalálója adta nekünk. Mint ahogyan a pacemakert meg a penicillint sem.

A nyugati világ disc jockey zenéjére szvingel, bugivugizik, rock and rollt táncol, legalábbis a playboyok, nekünk meg maradnak az oroszból fordított nagyszerűségek, mint a békeharc vagy a szocialista öntudat. Ám megnézheti magát a kapitalista világ ifjú nemzedéke, hiszen „Coca-Colától részegen tántorog” – ahogy a Szabad Nép írta az ötvenes években.

Április 11.

Az Encounter rendszeresen közli a tudtommal magyar származású Francois Bondy Európai Levél című rovatát, amelyben ezúttal 1956 októberéről van szó. Leírja, hogyan szállt meg a félig romos pesti Astoria Hotelban, ahol az oroszok által agyonlőtt portásra a bejárat mellett négy szál gyertya emlékezett. Tárcaja végén felveti Bondy a nyelvi problémát, ami engem évek óta bizgat: miért „népi demokrácia” az, ami uralmon van Magyarországon? A demosz eleve népet jelent görögül, tehát a kifejezés értelme „népi néphatalom”. Persze, ez még hagyján, hiszen nyilvánvaló, hogy a polgári demokrácia fogalmát kellett ideológiailag ellentétezni. Ami igazán pleonazmus-halmozás, az a „népköztársaság”. A szó mindhárom része ugyanazt jelenti. Bondy felfigyel a „nép”-re való hivatkozás gyakoriságára. Ám gyakorlatilag ötvenhat őszén volt ennek igazi értelme – írja –, amikor valóban a nép próbált demokráciát teremteni az országban.

Április 17.

Budapesti tanárvendéggel sétálunk a Hampton Court-i királyi kastély csodálatos termeiben. A sarokszobához érünk, ahol Cranach, Holbein és Bosch festményei láthatók. Ismerősöm ekkor már negyed órája meséli, hogy nyáron nagy tűzvész volt egy toronyházban, megolvadt a folyosók műanyag padlóburkolata s egy asszony kivetette magát az ablakon.

K. zeneművész a Towerben vezettem körül. A kilencszáz esztendő, nemesen egyszerű királyi kápolnába lépve nem állt meg egy pillanatra sem a küszöbön, hogy befogadja a váratlan szépséget és élményt. Ehelyett elmondta, hogy Tihanyban milyen orgonahangversenyeket tartanak a templomban.

Mi az oka a kényszeres másról beszélésnek vagy a kompenzációs görcsnek? Túl sok a rájuk zúduló élmény? Engem óhajtanak információ-pakkal ellátni, hálából a rájuk fordított időért? Az utóbbi feltételezés talán túl jóhiszemű. De hát intelligens emberekről van szó, nagyszerű dolgokat mulasztanak el. Lehetséges, hogy egyszerűen nem képesek kiszakítani magukat a

mindennapjaikból és a megszokott környezetükből. A jáki templom lenyűgözően szép, mert „hazánk díszé”. A Notre Dame nem olyan érdekes, hiszen nem a mi kutyánk kölyke.

Május 1.

Ili budapesti élménybeszámolói még napirenden vannak. Siklós Istvánéknál a kiadós vacsora után kávézni a szótteseikkel, könyvekkel gazdag úriszobába ülünk le, és vendégtársunk, Szabó Zoltán kérdi meg Ilit, mit tapasztalt? Ili kifejti, hogy meglepte a nyelv romlása. Czigány Lóri hátraveti magát a székben, úgy hahotázik: – Mi *romlik* a magyar nyelven?

Ili nem nyelvész, de úgy érzi, hogy szegényes az iskolázott átlagember szókészlete, kifejező-készsége. Zavaró az is, hogy egyre kevesebben vigyáznak a -ban, -ben rag érvényére és ehelyett „-ba, -be” járja: – Benn voltam a hivatalba’...

Lóránt szerint a magyar nyelv nem *romlik*, hanem *változik*. Ha a nép többsége elhagyja a ragvégi „n” hangzót, akkor ez lesz a szabály. Intézményes nyelvörkődésre nincs szükség. Különben is: a budapesti köznépi beszéd mint *tájnyelv* mérlegelhető, sajátosságaival együtt.

Próbálok elrebegni a véleményemet, miszerint a természetes nyelvváltozást nem feltétlenül kell „alulról indukálni”. Kinek jó az, ha a rádióban és tévében suksüköző hibásbeszédűek teremtik meg az új nyelvi szabványokat? Miért hozzájuk kell alkalmazkodnia a nyelvnek? Az ő stílusis közhelyekhez, képzavaraikhoz? Azt is elmondanám, hogy külföldön élve a literátus réteg igencsak igyekszik megőrizni helyes magyar beszédét, hiszen két- vagy még többnyelvűségre kényszerítve összpontosítania kell a figyelmét, nehogy beszivárognak szókincsébe, mondatalkotásába idegen elemek. Elérkeztünk ebben az emigrás-szociológiai folyamatban odáig, hogy a nyugatról hazalátogatók nemes igyekezete immár ingerel egyeseket. Az Élet és Irodalomban olvastam sorokat egy „távolban élő hazánk fiáról”, aki régi barátját kérdezzeti erről-arról, „mindenkor kínosan ügyelve a nyelvhelyességre”. Szinte megrovó a riporter mondata.

A hangzavarban azonban elvész e gondolatmenet. Zoltán és Lóránt elszántan vitáznak. A vita vége afféle kompromisszum: Lóránt annyit hajlandó elismerni, hogy a kulturált beszéd és írás egyik alapeleme a szavak megfelelő szelekciója, s e téren van még mit tenni a honban.

*

Lehoczky Gergely írja a párizsi Irodalmi Újságban, hogy Musset vagy talán Mérimée szerint „egy igeidő használatának a kimúlása nagyobb baj a nemzet életében egy csata elvesztésénél.”

Május 25.

Vidor Miklóssal kávézunk a Piccadillyn. „Azelőtt tudtuk, hol vannak a falak, amelyeknek fejfel neki lehet menni. Most az egész ország szittyó – térdig merülünk.”

Július 1.

Berda-verseket olvasok. Ha Brüsszel díszé a bájos Maneken Piss szobor, a „Pisilő Emberke”, akkor ő a véce dicsőségét zengő soraival a bájos magyar Maneken Kak.

Július 10.

Nyarialunk. Az út szőlők és dombhajlatok között kanyarog s egyszer csak feltűnik tizenöt ház: Hameau des Brugassières. Nyikorog a bejárati ajtó, ósz óta nem volt nyitva. A mennyezet

öreg gerendái közül csodálkozva néz le ránk egy szürke kis gyík. Taranténak hívják ezt a fajtát. Szerencsét hoz, ha bejön a házba. Másnap, zsálynitáskor az emeleti hálószoba ablakán kipillantva örömmel látjuk, hogy a kilencvenéves Cigalas nénit nem vitte el a tél, baktat a magas fű közt a sziklák felé. Görbe, mint egy kérdőjel. Fején kopott férfikalap, kezében bot, orrán pápaszem. Mme Cigalas kecskepásztor volt fiatalabb korában és sajtot készített kecsketejből. Aki látta, hogyan csinálja, miféle koszos kendőkben, még kóstolót sem fogadott el tőle. Immár fogatlan vasorrú bába a hajdani pásztor, de kedves és beszédes.

– Önök magyarok? – kérdezte első találkozásunk és bemutatkozásunk alkalmával. – Az osztrák–magyar monarchiából jönnek, ugyebár?

– A monarchia hatvan éve feloszlott! – harsogjuk Mme Cigalas fülébe, mert szomszédunk süket, mint a föld.

– Na, ezt se írták az újságban... – szabadkozik.

Délután gallyat szed az erdőn és kötélre fogva húzza maga után a rőzsecsomót. Tele van erővel.

– Tizenöt éve – mondja – még vaddisznóra vadásztam, éjjel, zseblámpa fényénél. Ma már minden tagom fáj, mindenütt beteg vagyok. De sajnos egyik betegségem sem halálos...

Szeptember 1.

Ili az esős délutánon Herbert de Porrier *Les hommes dans la ville* című regényét olvassa. Hőse egy odesszai születésű amerikai, aki '56 őszén Budapestre érkezik, ahol átéli a forradalom napjait. E regényhős így morfondírozik: „Ezeknek a magyaroknak ugyanaz a politika, mint nekünk, amerikaiaknak a biznissz. Ez élteti őket, ezt eszik, ezt isszák.”

Szeptember 20.

Aczél György magánháznál mondta, de cseppet sem bánja, ha bon mot-ját városszerte terjesztik: „A 77-es charta aláírói *földszintes Dugovics Tituszok*.” Ezt úgy kell értenünk, hogy vár-fok helyett földszinti ablakon vetették ki magukat, összefogódzva a törökkel. Tudták, hogy nem esik komolyabb bajuk. Nem hinném, hogy ebben annyira biztosak voltak. Összeült a párt politikai bizottsága, hosszan tárgyalta az aláírók ügyét, és saját érdekében döntött enyhe büntetések meghozataláról. Tehát Dugovics magasról ugrott, de a párt ponyvát tartott alája. Persze, a *török* megmentése érdekében.

Szeptember 29.

Erdélyből Láng Gusztávné látogat meg minket. Bánffy Miklós grófról mesél, akit a családja, a sok meghurcoltatás után, végre sikerrel kivitetett Amerikába. Ott matuzsálemi kort ért meg, és hamvai, kívánságára, a házsongárdi temetőbe kerültek.

Bánffy, valamikor 1950 táján, Kolozsvárott utcaseprőként dolgozott. Egy régi ismerőse oda-lépett hozzá és együttérzőn vigasztalni kezdte. Ám a gróf letette a söprűt és kihúzta magát: – Édes öcsém, egy Bánffy minden rezsimben tartozék az uralkodó osztályhoz!

Október 10.

Pesti ügyvéddel sétálunk London elegáns vásárló utcáján, a Knightsbridge-en. A Kalman Gallery előtt megtorpan:

– Kálmán? Ki az a Kálmán?

– Magyar. Úgyes ember. Éveken át élt Észak-Angliában és nagyon olcsón felvásárolta a régi naiv festők képeit. Még múzeumot is alapított a gyűjteményből. A maradékot pedig jó pénzért árulja.

– Értem – bólint a pesti vendég –, megtalálta a naiv festőkhöz a naiv vevőket...

Október 25.

Kormos István halálhíre. Nem érezte jól magát, kiment az erkélyre friss levegőt szívni, ott érte a szívroham. Ötvennégy éves korában.

Utoljára Párizsban találkoztunk. Hónapokat töltött odakint; reggeltől estig a Café Buci valamelyik sarokasztalánál. Éjfél tájt ültem mellé beszélgetni. Nyúzottnak látszott, lötyögött a nyaka az inggallérban, de jókedvűen üdvözölt. Úgy társalogtunk, mintha nem is tizenkét évvel korábban hagytuk volna félbe. A Zugligetbe, anyám házába, sűrűn ellátogatott, róla szól a Fánk-ujjú asszony című költeménye. Olyan, mint a legtöbb Kormos-vers: bizarr, csontig hatoló, mélyen átérzett, megindító. A verset tartalmazó Szegény Yorrick kötetet ezzel a dedikációval küldte el, pontosan hat éve: „Sárközi Matyinak szeretettel és emlékezéssel a Hunyad-romra”.

Most nincs többé szegény Yorrick, akit párizsi hónapjai alatt a Café Buciben mindig meg lehetett találni. Telefonon is. A telefont felvevő pincérnek csak ennyit kellett mondani: – Je voudrais parler a Monsieur le Poete.

November 18.

Színház utáni vacsora. (Eduardo de Filippo: Filumena. Gyenge darab. Joan Plowright menti meg a főszerepben.)

A Soho egy jó kis éttermébe ülünk be. Mari, a pszichológus a kacsasült transzírozása közben fordul hozzám:

– Ha valamilyen tárggyá vagy fogalommal kellene átlényegülnöd, mi szeretnél lenni? Mondj három dolgot.

Nem könnyű a válasz. Nyilvánvalóan pszichoanalitikai a kérdés, de valóban tudnak ilyesmi-ből érdemleges tanulságot levonni a lélekbúvárok?

– Narancsszín lennék, a Nap és a narancs színe. Azután lennék még Bach-fúga.

– Csupa ilyen elvont dolog jut eszedbe?

– Na jó. Lennék még remek torta, íz-költemény.

Mari megállapítja, hogy haszonhajtó igényű típus vagyok.

És Ili? Ó madár, sziget és őserdő akar lenni. A harmadik válaszával meglep.

Tamás azonban meggyőző a játék tartalmi értékeiről. Ó szívesen lenne magányos fenyő a hegymoron s ez még csak hagyján. De – mint mondja – örömmel szolgálna mint *melltartó*.

November 22.

Hangverseny a Témze-parti Purcell-teremben. Az Angol Kamarazenekar játszik Vivaldit. Rézsút előttem, kissé jobbra, sudár fiatal nő ül. Lófark-frizurás. Magas nyakú pulóvert, farmernadrágot és barna csizmát visel. Mivel a terem erősen lejt, felülről látok le rá, amint, sorszéli ülőhelye lévén, lábát a soron kívülre nyújtja, ölében összehajtott vasárnapi

lap nyugszik és e fölé hajolva a lakáshirdetéseket böngészi. Nem zörög az újsággal, nem lapoz, de a papír fehérsége mégis feltűnő folt a terem puha pasztellszürkéi, barnái között.

A televízió miatt kanászodik el napjainkban a közönség. A színházban egyre többet beszélnek, fészkelődnek az emberek. Mintha otthon, a tévé előtt ülnének, ahol, ha akarnak, traccsolhatnak, ehetnek, akár szeretkezhetnek is. Míg a legjobb színészek vagy zenészek a lelküket kiteszik. A zenekar Vivaldit játszik, a nő lakáshirdetéseket olvas a Purcell-terem közepén. Legközelebb papucsban és pongyolában jön el, ölében tartott tálcáról sült csirkét eszik, és a csontokat a háta mögé hajjálja.

November 26.

Eörsi Pista és Saád Kati érkezik barna Opelen, Bécsben vették, bejárják vele fél Európát. Hazafelé a határon átadják a magyar államnak, mert vámra nincs pénzüik. Az író vidám, kopasz fiatalember, ifjú nagypapa. Volt pártköltő, Rákosi dicsőítője, majd forradalmár, amiért is nyolc évre ítélték, három év tíz hónapot leült. Büntetése vége felé a fogház fordítóirodáján dolgozott. Seton-Watson professzor negyvenoldalas tanulmányát bízták rá magyarításra. Egész jól ment a dolog, ám a *cotton* szót a megfelelő *gyapot* helyett **Eörsi** rendre *guminak* fordította. Magyar ember számára a koton az gumi. Punktum.

November 28.

Cs. Szabó tart előadást New York-i élményeiről a Lengyel Klubban. A középkori olasz lákörtornyokat hasonlítgatja össze a felhőkarcolókkal. Hozzászólásában Szabó Zoltán a New York-i tempóról beszél és elmond egy anekdotát. Néhány éve Párizsban járt Tamási Áron. Látására odarepült Londonból Zoltán, New Yorkból Kovács Imre. Kiadós vendéglői ebéd után sétára indultak a boulevard-okon. Zoltán és Tamási komótosan ballagtak, időnként megtorpantak és gesztikulálva vitáztak, megnéztek egy-egy szép kirakatot, utána fordultak az arra haladó szép nőknek. Hol elindultak, hol lehorgonyoztak. Nem így Kovács Imre, akitől ilyenformán száz méterekkel elmaradoztak.

– Nem tudok ilyen lassan mászni, mint ti – panaszkodott, amikor végre beérték. – Ugyanis az amerikai városok legtöbbször négyzetes az utcabeosztása. A háztömbök egyenlő méretűek. Ha a gyalogos bizonyos sebességgel halad, mindig zöld lámpát kap az átkeléshez, nem kell megállnia várakozni. Ez a sebesség idővel beidegződik az amerikai városalakóknál.

(„Már ezért se szeretem New Yorkot” – teszi hozzá Szabó Zoltán.)

December 1.

Zsidó bazár. Így hívják a londoni magyar szervezett zsidóság tombolával egybekötött, jótékony célú vásárát, amely minden év decemberének első csütörtökjén kerül megrendezésre egy bayswateri konferenciateremben. Itt kapható a legfinomabb gesztenyepüré s a legnagyobb bejgli. Mindenki „ösmer” mindenkit. Nagy keletje van Márkusné eszpresszókávéjának. Mikes György a legújabb kötetét dedikálja. A bevétel nyomorgó magyarországi hitsorsosok megsegítésére megy. A jelenlévők többnyire igencsak benne vannak a korban. Unokák majszolják a habos tortát, de a szülők korosztálya távolmaradásával jelzi, hogy az egyletesdi nem érdekli. Az öregek mind jeles valakik voltak régen: jómódú üzletemberek, közéleti méltóságok, pernyerő ügyvédek, eredményes tudósok, zené-

szek, orvosok. Most brit nyugdíjasok, ingyen utaznak a buszon. Perzsabundás nénikék és pohos bácsikák kanalazzák jótékony célra a gesztenyepürét s közben Auschwitzról meg az Lipótvárosról beszélgetnek. Egy madárcsontú, prémkalapos hölgy már hazafelé indul, óvatosan lépked lefelé a márványlépcsőn. Megáll az előcsarnok óriási tükre előtt, ahol felmosóvödrével vonul át egy vörös ír takarítóasszony. „You know... – szól hozzá a pesti dáma –, épp ilyen metszett tükör volt a budapesti lakásunkban.” A nő megy tovább a csöbörrel, oda se hederít. „És hét szoba!” – kiált utána a prémkalapos.

1978 március.

Vida István történész érkezik Budapestről.

– Vas Zoltán budai villáján, a Rózsadombon, a bejárat melletti falon kinn lóg egy vasvilla.

– Szeret kertészkedni?

– Dehogy. Névtábla helyett teték ki: „Vas-villa”.

Vas szerint – meséli Vida István – volt egy olyan történelmi pillanat negyvenötben, amikor Magyarország csak „tartalék kártya” volt a pakliban. Ha Lengyelország nyugtalankodott volna, és ennek láttán a Nyugat megpróbálta volna leválasztani a tömbről, Moszkva inkább a magyarokról mondott volna le, hogy megtarthassa a lengyeleket.

– Érdekes lenne elbeszélgetned erről Mikojással. Még él, épp most volt a nyolcvannyolcadik születésnapja.

– Él még Molotov is. De legszívesebben Geiger elvtárral beszélgetnék, aki persze épp oly megközelíthetetlen számomra, mint Molotov vagy Mikoján. Geiger elvtárs tizenkilenc után menekült Budapestről Moszkvába, mindent átvészelt, hol követségi, hol külügyminisztériumi, hol pártközponti beosztásokban, és minden magyar ügynek ő volt a szürke eminenciása. Miket tudna mesélni!

(Geigert nagyanyja nevelte Veszprémben. 1920-ban kicsapták a piarista gimnáziumból. Vörös katona apjával – akit halálra ítélték, majd fogoly magyar tisztékért kicseréltek – került a Szovjetunióba. Később sokszor járt Magyarországon. Zamercev tábornok emlékirataiban segítőkész szovjet-magyar állampolgárként szerepel. Mint műfordítóról és kultúránk moszkvai követéről elismeréssel nyilatkozott Illyés Gyula a balatonfüredi Lipták-házban. Itt is megfordult, amikor 52 év múltán egyszer Veszprémbé látogatott. A püspökségen őrzött gimnáziumi értesítőben „év közben kimaradtak” között olvashatni a nevét. Amikor ezt Horváth József könyvtáros megmutatta, akkor derült ki: osztálytársak voltak. Sztálin tolmácsa és a vörösberényi pap könnyezve megölelte egymást... – Szerk.)

Március 11.

Budapesten tett hivatalos látogatást Noel Clark, a BBC közép-európai osztályának főnöke. A Magyar Rádió vezéreivel is találkozott és kávé mellett beszélgettek. (A Coca-Colából a vendéglátók óriási megdöbbenésére nem kért.) A pesti rádiósok egyike aggódó együttérzéssel jegyezte meg:

– Kellemetlen lehet önöknek, hogy a Szabad Európa Rádió magyar nyelvű adása nálunk sokkal erősebben fogható, mint a BBC műsora. És naponta tizenhat óra a műsorideje. Csak be kell kapcsolni, egész nap sugároz.

Egy kis csend következett ezután. Majd a sülthal külsejű angol rápillantott vastag szemüvege mögül a sajnálkozó pesti kollegára:

– Well. Nincs anyagi fedezetünk hosszabb műsoridő bevezetésére s valóban jelentéktelenek vagyunk a SZER-hez képest. Minekfolytán a SZER nekünk egyáltalán nem jelent konkurenciát. A Magyar Rádiónak persze annál inkább...

Március 12.

Vas Robiékhoz betörték. (*V. R. kiváló dokumentumfilm-rendező volt Londonban.*) Csak három órát voltak távol házuktól a Cherry Tree Streeten, de a betörők előre kiszimatolták, milyen időrend szerint jönnek-mennek. Amikor senki nem volt otthon, betörték a ház oldalán a palánk által takart konyhaajtót, behatoltak, és teljes lelki nyugalommal kezdték kivinni a holmit a főbejárat elé parkolt bútorszállító teherautóba.

Elvitték a sztereo lemezjátszót, a hangfalakat, a színestévé, Rozika ékszereit.

A nyugdíjas néni átszólta a szomszédból, amikor épp az összetekert szőnyeget vitték, és megkérdezte, mi ez a nagy hurcolkodás.

– A perzsákat visszük tisztítani – válaszolt a marcona férfiú.

– Elvinnék az enyémet is?

– Szíves-örömet – mondták a készséges betörők. Még elismervényt is adtak a bölcs szomszédasszonynak.

Március 14.

Hegedűs Klárinál vendégeskedünk Ealingben. Meghatottan mutatja, hogy szívrohamban meghalt férje dolgozószobájában minden úgy van, ahogy utoljára hagyta. A sublódon könyvek sorakoznak. Feltűnik, hogy bizonyos regényekből, történelmi munkákból két-két azonos példány van egymás mellett. Pista kétszer vette meg Földes Jolántól a Halászó macska utcája angol fordítását, kétszer Lord Rothermere kötetét Trianonról, Vámbéry leírását Magyarországról, Mindszenty emlékiratait.

– Ó, ennek az az oka, hogy Pista szerette volna, ha öröklie ezeket a könyveket mindkét fiunk, Pisti is, Gábor is.

Pisti biológianár Torontóban, Gábor örökké úton lévő rockgitáros. A könyvek itt maradtak Ealingben. A sarki antikvár boltos már adott rájuk árajánlatot.

Március 31.

Húsvét Dél-Franciaországban. Sétálunk a napsugaras Ste. Maxime-i tengerparton. Kövér, öreg festő sámlin ülve a kék tengerre és pálmafákra lát, de vacsorázó parasztokat fest, amint petróleumlámpa fényénél krumplit esznek. Ezt itt jobban veszik.

A festő mögött egyenruhás rendőr áll, oldalán pisztolytáskával. Miközben az öreg pingál, a rendőr két kézzel, nagy szakértelemmel masszírozza a nyakát. A művész kéjesen nyögéccsel. Francia idill.

(Folytatás a következő számban.)

Sávközi Mátás